

הדרך היומית

עלון יומי ללומדי הדרך היומית י"ל ע"י מדרשת הדרך היומית פ"ת
מסכת בבא בתרא - דף צה צ"א

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

בענין ברכות הנהיין.

מבואר בגמ' שחלקו רב יהודה רב חסדא מה מברכים על יין שבחנות, שלפי המבואר אינו יין משובח, וכמבואר ברשב"ם (ד"ה למה לי) ובתוס' (צה, א ד"ה נותן) הכוונה יין שריחו כבר חומץ, ואמנם קוראים לו יין, אולם יש בו כבר ריח החומץ. שיטת רבי יהודה שמברכים בורא פרי הגפן, ולר"ח שהכל נהיה בדברו. בשורש ברכת הנהיין, כפי המבואר בפרק "כיצד מברכין" במסכת ברכות, תיקנו ברכה פרטית על דברים מסויימים מחמת חשיבותם וכד', וברכה כללית על שאר הדברים. לגבי פירות תיקנו ברכת "בורא פרי האדמה", ויש ברכה יותר פרטית לפירות שהם תוצר של האדמה אולם דרך העץ "בורא פרי העץ", ויש ברכה יותר פרטית לפרי העץ שהוא מן הגפן, ואמנם הוא רק תוצר ולא הפרי עצמו, וכמבואר בגמ' מחמת השבחחו וכו' נקבע "בורא פרי הגפן".

מתנה של להבין ששיטת רבי יהודה שיש שהתחיל להחמיץ, ואינו חומץ אלא הוא יין ורק ריחו של חומץ, עדיין יש בו את המעלות של היין ואינו נופל בברכתו משאר סוגי היין. אך לשיטת רב חסדא, מהו יין מן החנות, אם הוא מוגדר כחומץ לכל דבריו, הרי לא היה יכול לתת ללוקח כאשר אמר "מרתף זה" (ותוס' דקדוקי כבר בקושיא זו), ואם הוא יין, מדוע לא יברך הגפן, אלא יש לנו להורידו בברכתו מחמת שאינו חשוב כיון, א"כ איך הגענו לברכה שהכל, אולי יש לברך עליו בורא פרי העץ, אולי אין בו את המעלה של יין, אולם למה להורידו בדרגת הברכות, עד שאין בו ברכה פרטית כלל. ואין לומר מחמת שהוא אינו פרי, אלא נזל. שהרי הגע בעצמך, גם יין אינו פרי, אלא נזל תוצר הפרי ותיקנו עליו ברכה מיוחדת, ולא אומרים שמוהל בעלמא הוא, א"כ אותו "יין מן החנות" לרב חסדא איך קיבל את ברכת שהכל.

ואפשר שלשיטת רב חסדא, לאורך גיסא, מן הדין לא היה לברך על חומץ כלל, כיון שלאחר שהתקלקל היין והחמיץ, אין לומר שיברך שהרי הוא כדברים המזיקים, והמקולקלים שמבואר בגמ' שאינו מברך עליהם, ולהדיא כתב בב"י (או"ח רד) שחם התקלקל לגמרי שאין מברכים עליו כלל, כיון שהוא דבר הרע. א"כ סבר רב חסדא, לאחר שהגדרתו היא "חומץ" מן הדין לא היה צריך לברך, אלא היות ועדיין יש לו טעם יין, יש לברך עליו, מחמת שאסור לאדם להנות מן העולם הזה בלא ברכה, לא מחמת חיוב ברכה שניתקן על דברי אכילה, שהרי לאחר שריחו חומץ, אין הגדרת "יין" שתחייבו בברכה המעולה שתוקנו על יין, אלא יצא הוא מכלל הברכה כיון שדרכו להחמיץ, וכאשר יהיה חומץ לגמרי לא יהיה בו ברכה כלל, אלא שהיות ובכ"י יש לו טעם יין, עתה יש לחייבו מחמת סיבה אחרת, מחמת הנלמד מאין להנות מהעולם הזה בלא ברכה.

וביאר החילוק נראה בשיטת התוס' ועוד בתחילת פרק כיצד מברכין, וננסה ללבן את הדברים בקצרה. אמרו בברכות (לה, א) כיצד מברכין על הפירות וכו', הקשו בגמ' מנה"מ, ת"ר קודש הילולים לדי' (ויקרא יט, כד) מלמד שטעונו ברכה לפניהם ולאחריהם, מכאן אמר ר"ע אסור לאדם שיתעום כלום קודם שיברך. ודנו בגמ' במקורות הדרשה מקודש הילולים, אם יש ראיה למ"ד "נטע רבעי" ועוד, ודנו לחייב ברכה מצד ק"ו, אם מבואר בתורה שיש חיוב של ברכת המזון "ואכלת ושבעת וברכת" שהוא שבע מברך, שהוא רעב לא כ"ש. ודנו שיש לדמות רק לשבעת המינים, וכו', עיי"ש לאורך כל הסוגיא, עד שמסקנת הש"ס - אלא סברא הוא אסור לו לאדם שיהנה מן העוה"ז בלא ברכה. והנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו מעל. כאילו נהנה מקודשי שמים. כאילו גזל להקב"ה וכנסת ישראל. חבר הוא לאיש משחית.

ובדברי הגמ', צריך לעורר ולהתבונן שבתחילת הסוגיא כבר הביאו את דברי ר"ע שאמר שאסור לו לאדם שיתעום כלום קודם שיברך, ור"ע אמר את דבריו על דברי הגמ' שלמדו מקודש הילולים, טעמה מחייבת ברכה. ולאחר מסקנת הגמ' שלמדו מסברא, לשון הגמ' שונה במעט "אסור לו לאדם שיהנה וכו' בלא ברכה", כאן הלשון "הנאה", לא טעמה, אלא הנאה, כאן למדו מסברא ולא מדרשה. כבר נקטו גדולי האחרונים, שיש ב' סיבות לחיוב ברכה, יש סיבה לחייב ברכה מחמת הגדרה וחייב של ברכות הנהיין, כאשר אדם נהנה מן האוכל חייבו ברכה. אולם יש הגדרה נוספת שלא קשורה לעצם הברכה, אלא מחמת איסורי הנאה, עד שיברך אסור לו להנות מן העולם בלא ברכה, אולם הברכה היא היתר אכילה.

וידוע ומפורסם שדקדקו את דברי הגמ' בכמה מקומות, לגבי גזל קמח ועשה ממנו עשה וכו' אין זה מברך כי אם מנאץ, ודברי הגמ' מוסבים על ההפרשת חלה, שעה"ש אמרו שאינו מברך, היות והעיסה גזולה, אין זה מברך אלא מנאץ, וברכה כזו מאוסה לפני הקב"ה. אולם דקדקו באחרונים שאם לא לאכול את הלחם הגזול, אמנם מצד ברכה של הילול, יש כאן מעשה מאוס כמו שאמרו בברכת הפרשת החלה, אולם לגבי אכילתו יהיה חיוב לברך שהרי אמרו אסור לו לאדם להנות מן העולם הזה בלא ברכה, לגבי האכילה הוא נהנה והוא צריך מתיר לאכילתו ע"י הברכה.

סיכום הדרך

למדנו לעיל שאמר ר"ה שאם מצא הלוקח יותר מרובע עפרורית מנקה את הכל, י"א מן הדין, וי"א משום קנס. **למדנו** לגבי הלכות אונאה, **כאשר** האונאה היא "שנות" המקח קיים ויחזיר את האונאה (אונאה שייך כלפי המוכר או הקונה), אם האונאה היא "פחות משות" יש כאן מחילה, ואם האונאה היא יותר משות, הרי זה מקח בטל. **מבואר** שבאופן שיש אונאה יותר משותות המקח בטל, ולא אומרים שישב עד פחות משותות, ומכאן קיים המקח, א"כ **מבואר כדברי ר"ה** וכשיטה שמן הדין משיב את הכל. מבארת הגמ', בהלכות אונאה הרי בעצם המקח סיכחו ביניהם מחיר ורק מחמת כך התרצה הקונה לקנות, **אלא** עד שתות יש מחילה אולם יותר מקח אין כאן קנין שהרי נעשה הוא בטעות. **אולם** בעפרורית עדיין ניתן לומר שינקה וינפה רק עד שיעור של רובע.

פועל **שקיבל שדה ליטע אילנות**, עד 10 אילנות למה מקבל בעל השדה ולא דורשים מן הפועל שיחליף את אותם 10 אילנות גרושים, **אולם** כאשר נמצאו יותר אילנות גרושים מחליף הפועל את כל האילנות, **מבואר** שמן הדין מחזיר את הכל. **ביאר ר"ה בריה דרב יהושע**, כאשר בא לטעת את היתר מן ה-10, הרי זה כמו שנמצא לפני נטעת שדה חדשה, ואינו יכול לכתחילה לא לטעת את כולה, **אולם** בטינופת רובע נטעת כך הוא הדרך וא"כ אין לומר שינקה יותר משיעור עד הרובע.

התבאר במשנה שבמכירת מרתף יין, מקבל הלוקח שיעור של 10 חביות קוססות (גרועות) למה חביות יין, **זנה הגמ'** איך נעשתה המכירה שהרי מבואר בבבליא, אם נמכר לו "מרתף יין" צריך לתת לו יין משובח בלבד. אם אמר "מרתף זה של יין אני מוכר" איך אם כל היין הוא כיון הנמכר בחנות, שאינו משובח, זה מה שקנה. ואם אמר "מרתף זה", אפילו אם הוא של חומץ, המכר חל. **מבארת הגמ'** מדובר שמכר לו מרתף בסתם, **ובבבליא** צריך להוסיף שאמנם ניתן לו יין משובח, אולם מקבל 10 גרועות לכל מה חביות. **ואמנם למדנו בדברי רבי חיא** שהמוכר חביות בסתם, נותן לו אך ורק יין יפה, **מבארת הגמ'** כאשר מדובר ב"חבית" לא שייך שיהא בה חלק קוסס, אלא כולה יין.

בבית מדרשו של **רב אושעיא למד רב זביד**, "מרתף של יין אני מוכר", צריך לתת לו יין שכולו יפה. אם אמר "מרתף זה" יכול לתת לו 10 חביות קוססות. **מבארת הגמ'** שאף בדברי המשנה צריך לומר שאמר "מרתף זה" אך **מאידי ריסא** קשה מהבבליא לעיל במבואר שבמכירת "מרתף זה" נותן לו יין משובח בלבד. אם אמר "מרתף זה של יין אני מוכר" של רב זביד אמר המוכר שנותן לו יין הראוי "למקפה" היינו להטעים את התבשיל והמאכל, ויין זה צריך לעמוד זמן רב לכן נותן לו משובח בלבד, **ובבבליא** מדובר שלא אמר ולכן יכול לתת לו כיון החנות. וא"כ אם אמר "מרתף של יין למקפה", נותן את כל היין משובח. "מרתף זה של יין למקפה", נותן יין יפה, וכולל 10 קוססות. "מרתף זה של יין" (ולא אמר למקפה), נותן יין הנמכר בחנות.

מסתפקת **הגמ'** אמר "מרתף יין" (לא אמר "זה" ולא אמר "למקפה") האם היות ולא אמר למקפה, יכול לתת 10 קוססות, או כיון שלא אמר "זה", נותן רק יין משובח. **נחלקו רב אחא ורבינא**, למ"ד מקבל 10 קוססות, **ודקוק מדברי רב זביד**, שאמר "מרתף יין" נותן יפה, והעמידו שדווקא באופן שאמר "למקפה", א"כ מבואר שבאופן שלא אמר "למקפה" מקבל 10 קוססות. **למ"ד לא מקבל**, ודקוק מהבבליא שהובאה לעיל שמבואר "מרתף יין" נותן הכל יפה, והעמידו שלא אמר למקפה. **ומבארת הגמ'** למי שדייק מדברי רב זביד, יגרוס במשנה שדווקא שאמר למקפה יקבל יין משובח, אולם אם לא אמר יקבל 10 קוססות. **ולמ"ד שלמד מהבבליא** בדברי רב זביד יבאר, שאף אם לא אמר למקפה לא יקבל קוססות, ומה שהעמידו שאמר "למקפה" כדי שלא יהיה קושיא בין הבבליא.

אמר רב יהודה יין שנמכר בחנות (הכוונה ליון גרוע) מברכים עליו בורא פרי הגפן. **דעת רב חסדא** שדינו כחומץ ומברך שהכל. **מבואר בבבליא** שעל פת שיעופשה, יין שקרוב להחמצה ותבשיל שנפגם, מברך שהכל. **מבאר רב זביד שבבבליא** מבואר שהיין נוסס מאוד לכך מודה רבי יהודה שמברך שהכל. ויין זה אינו נמכר בחנות שבעיר, אלא בצידו הדרים. **שאל אביי את רב יוסף**, כמו מי הוא פוסק, אמר לו רב יוסף שי משנה, אדם שייחד חבית כדי להפריש ממנה תרומה, כאשר בדיק את החבית שאינה חומץ, יכול להפריש על אותה חבית משאר חביות טבל שיש לו, אם נמצאת חומץ בג' ימים הסמוכים לבדיקה, תולים שודאי חומץ, לפני אותם ג' ימים ספק. **נאמרו ל' ביאורים** במשנה זו, א. **ביאר רי"ח**, ג' ימים סמוכים לבדיקה הראשונה בודאי שהפריש כדת וכדון, ומכאן ואילך יש להסתפק האם החומץ היין. **רבינו"ח סבר** שדרך היין להחמיץ מלמעלה, והיות ובדיק את החבית הרי שאין לחשוש שהיה בדרכו להחמיץ, ואף אם מיד לאחר הבדיקה התחיל להחמיץ, אבל אז ריחו חומץ וטעמו יין. שדינו יין.

ב. שיטת רבי יהושע, ג' ימים הסמוכים לזמן שנמצא חומץ, בודאי חומץ. כל הזמן המוקדם יש להסתפק. **סבר רבי יהושע** שיש מתחיל להחמיץ מלמטה, א"כ יתכן שבזמן הבדיקה הראשונה כבר התחיל להחמיץ ויש שם ליבו לכך. ואף אם נאמר שהחמיץ מלמעלה, הרי טעם ולא היה חומץ. ואף אם מיד לאחר הבדיקה התחיל להחמיץ, אבל אז ריחו חומץ וטעמו יין, שדינו יין.

ג. שיטת חכמי הדרום בשם רבי יהושע, ג' ימים לאחר הבדיקה הראשונה בודאי יין, ג' ימים סמוכים לבדיקה האחרונה, ודאי חומץ. הימים שבאמצע ספק. **ומבארת הגמ'** שמדובר שבבדיקה השניה החומץ שנמצא הוא חזק מאוד שבודאי כבר ג' ימים חומץ, שא"כ לא שייך שיאמרו שג' ימים אחרונים ודאי חומץ, שהרי ריח חומץ וטעמו יין, דינו והוא יפה שבג' ימים הראשונים סברו שהיו חומץ, ומה שיתכן שכבר היה ריחו חומץ. **נחלקו רב מרי ורב זביד** איך פשט רב יוסף לאביי, **למ"ד** סבר כר"י"ח שיברך הגפן על יין מהחנות. **למ"ד** פשט כרבי יהושע שיברך שהכל.